

Presidendi rahvaluulepreemia 2009. aasta kaastööde eest

Tänavused Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluulepreemiad andis Tartu linnapea Urmas Kruuse kätte 25. veebruaril. Eesti iseseisvuspäeva ja soome kultuuri päeva (28. veebruar) vahel korraldatud üritusel tunnustati tänukirja ja meenetega Eesti Rahvaluule Arhiivi 2009. aasta tublimaid kaastöölisi ja kogumisvõistluse “Minu mälestuste Soome” kirjutajaid. Aktusel kõnelesid peale Tartu linnapea ja Eesti Rahvaluule Arhiivi esindajate ka Ühenduse Eesti Elulood juhataja Rutt Hinrikus ning Soome Suursaatkonna kultuuri- ja pressinõunik Arja Korhonen. Muusikalisi vahepalu esitas Mari Kalkun.

Presidendi rahvaluulepreemia pälvivad Kaie Humal ja Hille Tarto. Kaie Humala kaastöö mahukaima osa moodustab kunagisest kodukandist Võrtsjärve põhjakaldalt vanadelt kaluritelt ja teistel selle kandi inimestelt 2008. ja 2009. aastal kogutu. Veerandsaja tunni talletuste seas väärib erilist tähelepanu Valma ja Tánassilma ajalugu puudutatav teave, etnograafilised kirjeldused kalurite elust ja nende pärimus, aga ka Tartu kunstnike ja Viljandi Toome tänava tüdrukute mälestused; lisaks Kaie Humala enda meenutused oma vanaisast, pillimehest ja pillimeistrist, sepast ja mõldrist Tõnis Moosesest, vanaemast jt. Kaie Humal on arhiivile üle andnud ka kaks 20. sajandi algusest pärit fotoalbumit. Üks neist sisaldab kohaliku fotograafi Aleksander Lepiku (1898–1977) fotosid Võrtsjärve ümbruse küladest ja Viljandist. Samuti on tema vahendusel kultuuriloolisse arhiivi jõudnud Oskar Looritsa isiklikud kirjad.

*Tartu linnapea Urmas Kruuse annab Kaie Humalale üle
EV Presidendi rahvaluulepreemia. Alar Madissoni foto 2010.*

ETV telesaate “Prillitoos” kauane saatejuht ja toimetaja (1988–1996 ja 2000–2008) Hille Tarto sai rahvaluulepreemia hooaegadel 2005–2007 saates korraldatud ravimtaimeviktoriini väljamõtlemise ja läbiviimise ning ravimtaimeteemalise küsitluse materjalide talletamise eest. Materjalid jõudsid Eesti Rahvaluule Arhiivi märtsis ja septembris 2009. Tänu Hille Tarto algatatud arvamismängule ning tema isiklikule suhtlusele viktoriinis osalenutega on jäädvustatud hulgaliselt mälestusi ravimtaimede kasutamisest nii vastajate lapsepõlves kui ka tänapäeval, mis on oluliseks täienduseks eesti rahvameditsiini senisele ainesele. Antud kirjade juures on väärtuslik, et kirjutajad ei vahenda ainult raamatutest loetud teadmisi, vaid jagavad oma kogemusi. Mängu tulemusi tutvustab Maalehe kirjastuse poolt 2008. aastal avaldatud raamat *Prillitoosi ravimtaimemäng*. Kirjandusmuuseumi kultuuriloolisse arhiivi on Hille Tarto vahendusel jõudnud ka “Prillitoosi” teatrimängu kirjad.

Arhiivi saatsid mullu oma kaastöid inimesed koolilastest pensionärideni ning kaastöid kajastavad folkloori vanadest kohanimetekkelugudest tänapäevaste lapse-ristimiste ja pulmapidamisteni, välis-eestlaste kirjapanekutest Äksi nõia tehtud joonisteni. Nagu viimastel aastatel ikka, mitmekesisustid ka meediakandjad, millele on kogutu salvestatud.

Rahvaluule kogumistöö on oma põhiolemuselt jäänud samasuguseks nagu see oli Jakob Hurda aegadel, sest nagu on olemas kogujad-üleskirjutajad, nüüdisajal siis ka salvestajad-filmijad, on olemas rahvaluule teadjad-edasikandjad-esitajad. Kuid tänapäeval on palju avaram ainek, mida hõlmatakse mõistega *rahvaluule* ja mida talletatakse rahvaluulearhiivi. Rohkem kui varem pööratakse tähelepanu inimeste meenutustele, teadmistele ja arvamustele, vaadatakse rahvaluule ja selle erinevate ilmingute tähendust.

Rahvaluule talletajate ringi on aidanud laiendada kogumisvõistlused. Soome Instituut ja Eesti Kirjandusmuuseum viisid 2009. aastal läbi kogumisvõistluse “Minu mälestuste Soome”. Võistlusele saadeti ligi sada väga eriilmelist kaastööd – kirjutajate seas oli nii kirjanikke, teadlasi kui ka kooliõpilasi. Suurem osa kirjutajaist meenutas Soome-sõite nõukogude ajal, seega oli osavõtjatest enamik sündinud ajavahe-
mikus 1940–1960. Kümnekond inimest kirjutas mälestusi sõjaelseist aastaist, üksainus soomepoiss Jätkusõjast, lähiaja reisidest kirjutasid üksikud. Sama palju, ligi sada tööd, läkitati samal ajal Soomes läbi viidud Soome Kirjanduse Seltsi rahvaluulearhiivi Eesti-mälestuste kogumisvõistlusele. Pikkade arutelude järel andis žürii (Risto Järv, Järvi Lipasti ja Rutt Hinrikus) välja kolm Viking Line’i eraldatud peaaahinda, mille pälvivad Maret Lehto, Maria Peep ja Lembit Vahesaar. Eriauhinna põhjaliku ja ülevaatliku kaastöö eest sai Harri Jõgisalu. Võistluse korraldamist toetasid ka Fazer Maiustused, Paulig, TEA kirjastus, kirjastus Petrone Print, Soome Suur-
saatkond ja Eesti Kultuurkapital.

2009. aasta lind oli kodukakk ning koostöös kirjandusmuuseumiga kogus Eesti Ornitoloogiaühing kakufolkloori. Võistluse üleskutses paluti kirja panna isiklikul vaatlusel põhinevaid kogemuslugusid öökullist, mitmesuguseid uskumusi, levinud nimetusi jne ning saata ka joonistusi kakkudest. Vastajaid oli umbes 70.

Arhiivi jõudsid Helsingi Ülikooli doktorandi Piret Paali 2006. aastal korraldatud kogumisaktsiooni “Minu vähihaigus” materjalid. Kogumisvõistlusele saabus vaid viis vastust. “Juba fakt, et kaastöölisi oli nii vähe, toetab erinevate autorite poolt esitatud

tõdemust, et vähist ja vähikogemusest on kultuuriliste ja ühiskondlike arusaamade tõttu keeruline kirjutada, veel enam rääkida,” märkis võistluse korraldaja Piret Paal.

Suur töö on tehtud ka teistel arhiivi kaastöölistel. Viljandi Kultuuriakadeemia kultuurhariduse osakonna tudengeid juhendanud Ene Lukka-Jegikjan andis üle oma rahvaluule-alased tööd. Eesti ja vene tudengite tööd jäädvustavad sünni- ja pulmakombestikku, katsikute ja ristsete pidamist. Mitmed kaastööd olid seotud kohapärimuse ja selle erinevate aspektidega. RMK loodushoiuosakond, pärandkultuuri spetsialist Triin Kusmin-Neljandik on seoses pärandkultuuri inventeerimisega salvestanud Kanepi, Vihula ja Nõva valla inimestelt kohapärimuse kõrval elulugusid ja mälestusi/pärimust külaelust ning andmeid vanadest töövõtetest, eriline tähelepanu on olnud metsa ja metsatöoga seonduval pärimusel. Põhjalikult on küsitletud eluaegset metsameest ja loodusharidusega tegelenud Ain Erikut Kiidjärvelt. Kokku on materjali 13 tundi. Kohapärimusega seotud fotosid annetasid Arvi Liiva ja Helgi Suluste. Samuti jõudis arhiivi Eesti Maaülikooli loodusturismi eriala tudengite kogutu, neid juhendasid Renata Sõukand ja Raivo Kalle.

Ameerikas elanud eestlane Olavi Maru koondas 1980. aastatel erinevaid lorilaule ja -salme. 86 lk toona kogutust jõudis sellel aastal arhiivi, vahendajateks Olavi Maru naine Ene Maru ja Sirje Kurg.

Üha uut teavet lisandub nende inimeste kohta, kes Jakob Hurdale kaastöid tegid ning uurijatele on need tähelepanekud väga tähtsad. Rahvalaulik Kathariina Kreti eluloo ja sugupuue ning oma mälestusi temast ja tema lauludest-laulmisest talletasid ta vanem tütar Laine Mür ja Lumme Lillenthal. Fotokogu täienes 132 Elmar Maasikult saadud foto võrra. Neeme Metsalt laekus 67 lk rahvakalendri tähtpäevade ainelisi omaloomingulisi luuletusi koos kombekirjeldustega lapsepõlvkodus Votikverest ja hilisemast elukohast Orissaarest. Maret Lehtolt saime kingituseks CD-väljaande “Munuksed. Muhi laulud” ja kommentaarid erinevate Muhi laulude kohta. Adik Sepp pani kirja nimetekkellugusid ajaloolisest Tarvastu kihelkonnast. Pikka aega Tartus lasteaedades töötanud ning erinevaid rahvakalendri alaseid raamatuid väljaandnud Lille Teedumäe loovutas arhiivile eri aegadel lasteaia teinud fotosid. Koidula Lesta annetas arhiivile Äksi nõia Hermine Jürgensi isiklikke pabereid. Arhiivi saabusid Anni Oraveere kogutud Eesti pimedate kogukonna materjalid ning setu pärimusel põhinevad omaloomingulised jutud koos kommentaaridega. Mahukate kaastöödega täiendasid meie kogusid Kaleph Jõulu ja Leida Oeselg, samuti andsid materjali üle Ülle Podekrat, Evi Kambrimäe, Hilda Kaukes, Margit Ilves jt.

Vabatahtlike kaastöölise kõrval jätkavad kogumistööd ka folkloristid. Tänuväärset tööd eesti folkloristika ajaloo materjalide kokkuotsimisel on teinud Rein Saukas. Tema eestvõttel on arhiivi jõudnud folkloristide Herbert Tampere, Arvo Krikmanni, koostöös Reet Laugaste ja Vally Tammega aga Eduard Laugaste isiklikud fotod, samuti fotod Jakob Hurda 170. sünniaastapäeva tähistamiselt. Piret Voolaid annetas arhiivile ja allkirjastas fotod Arvo Krikmanni sünnipäeva rahvusvaheliselt konverentsilt. Mare Kõiva andis üle 13 videokassetti Viljandi pärimusmuusika festivali, rebaseks löömise pidude jm sisuga; Pille Vahtmäe ja Valdo Valper andsid arhiivi oma viimaste aastate välitöödel kogutut, nii fotosid kui salvestusi. Aado Lintrop on külastanud üritusi mitmel pool Eestis, näiteks seto kuningriigi päeva, Viljandi pärimusmuusika festivali jm üritusi ning teinud seal fotosid ja filminud. Erinevat ainet sisaldavaid säilikuid andsid üle ka Mall Hiimäe, Helen Kõmmus, Taive Särg, Anu

Korb, Jüri Metssalu, Mari Sarv, Ave Tupits, Janika Oras, Ingrid Rüütel, Mari-Ann Rimmel jt.

Laekunud 12 366 lk käsikirju, (8762 lk originaalkirjapanekuid ja 3574 lk uurimuslikke materjale), 102 helisäilikut, 76 videokasseti ja -faili, 1391 digi- ja 755 must-valget ja värvifotot lubab öelda, et majanduskriis ei ole rahvaluule kogumistööle oma mõju avaldanud.

Astrid Tuisk

Konverents “Noorte hääled” 2010

21. ja 22. aprillil korraldasid Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Kirjandusmuuseum Eesti Kultuurkapitali toel viienda noorte etnoloogide ja folkloristide konverentsi “Noorte hääled”. Iga-aastane konverents annab ülevaate üliõpilaste ja kraadiõppurite uurimistööst. Tänavusel rahvusvahelisel konverentsil oli esinejaid Eestist, Indiast, Lätist ja Sloveeniast. Mõlemas muuseumis olid avatud ülevaatenäitused noorteadlaste konverentside ajaloost.

Konverentsi esimene päev (Eesti Rahva Muuseumis) keskendus etnoloogilistele probleemidele. Soome-ugri kultuuriuuringuid esindas neli ettekannet. Tartu Ülikooli etnoloogiadoktorand Piret Koosa tutvustas tänapäeva komi küla religioosseid liikumisi, keskendudes Ust-Kulomi rajooni Doni küla väikese protestantliku koguduse elule õigeusklikus ühiskonnas. Vaadeldi koguduse loomist, struktuuri ja tegevust ning suhteid külaelanikega, sh kohaliku õigeusu preestriga.

Tartu Ülikooli etnoloogiamagistrand Jaanika Jaanitsa uurimistöökomi noorte kultuurilistest praktikatest põhineb Sõktõvkari komi noorte küsitlusel ning sealseste kultuurikeskuste juures läbi viidud välitöödel. Jälgiti komi noorte enesemääratlust linnakeskkonnas, komi identiteedi olulisust ja kohalike kultuurikeskuste rolli selle kujundamisel. Viimased tegelevad noortele komi identiteedi vahendamise ja populariseerimisega, kuid noorte vastustest selgus kultuuritootjate vähene tegelik mõju. Tartu Ülikooli etnoloogiadoktorand Veniamin Murzin andis ülevaate lõuna-udmurtide ajaloost kuni aastani 1557, mil udmurdid allutati Vene riigile. Udmurdi vanema etnilise ajaloo juures peatus ettekandja pikemalt Kaasani khaaniriigi perioodil, mil suur mõjuvõim oli udmurdi soost vürstidel. Tartu Ülikooli folkloristika doktorand Ekaterina Chirkova rääkis põhjandmurtide tänapäevastest loitsupraktikatest, visandades selleks ühes külas teadjaks (*valas*) peetava naise tegevuse piirjooni. Viimane kasutab kodumajapidamisega seotud loitse ja arstimissõnu, mida ettekandja lähemalt tutvustas.

Tänapäeva Eesti ühiskonda käsitlesid ühel või teisel viisil kolm ettekannet. Tartu Ülikooli kommunikatsioonijuhtimise ja etnoloogia magistrand Terje Toomistu uurib nõukogude (rõivastuse) sümbolika tähendusi eesti ja vene noorte seas. Esialgsete tulemuste põhjal tõi ta välja mitmeid erinevusi. Venemaa linnanoodred suhtuvad nõukogude sümbolika kasutamisesse riietuses ja väljenduses pigem postmodernistli-